

Thomas Ahbe

Discursuri estice

Imaginea est-germanilor în discursurile a patru organe de presă supraregionale din perioada 1989/90 și 1995

1. Introducere

RDG-ul și est-germanii au reprezentat atât pentru autorii Republicii Federale Germane și pentru Berlinul de Vest, cât și pentru publicul său atât ceva propriu, și anume parte a culturii și istoriei germane, cât și o *terra incognita*, o altă lume proprie. Odată cu căderea Zidului Berlinului pe data de 9 noiembrie 1989 și deschiderii graniței, această legătură ambivalentă de apropiere și depărtare s-a transformat brusc. Un "val" de est-germani a "inundat"¹ Berlinul de Vest și orașele din imediata apropiere a graniței cu Republica Federală.² Est-germanii puteau fi acum studiați până și pe propriul teritoriu, căci Revoluția pașnică a reușit să stârpească tot mai mult acele restricții, care până atunci au limitat activitatea 'mass-mediei din Germania de Vest' în Republica Democrată Germană.

Mass-media din Republica Federală Germană s-a confruntat, așadar, peste noapte cu un nou subiect, și anume cu est-germanii și trăsăturile lor, cu partea culturală estică și procesul critic de schimbare. Ea s-a apropiat de acest subiect, după cum face întotdeauna presa unei culturi de reflexie moderne și anume: necunoscutul a fost măsurat, cercetat, interpretat și pus față în față cu propria identitate. Acest lucru reflectă rapoartele presei despre noaptea și ziua de după căderea zidului, precum și despre vizita în masă a cetățenilor din RDG

¹ "Oamenii inundă un loc în care zidul poartă cea mai mare însemnătate simbolică. [...] Au fost deschise canalele pentru fluxul înspre Vest." (Un flux de oameni eliberați. SZ, 11./12.11. 1989,3); "Un curent de germani din Berlinul de est [...] s-a scurs necontrolat. [...] Chiar și în altă direcție, în Est s-a revărsat necontrolat un val de vest-germani (Wessis) (sic!). (O revoluție pașnică. *Der Spiegel*, 46/1989, 18).

² Astfel, la două zile după deschiderea granițelor, la sfârșitul de săptămână 11/12 noiembrie 1989, numai orașul Hof cu o populație de 52.000 de locuitori a fost vizitat de 40.000 de oameni din RDG. În următorul sfârșit de săptămână, landul Bavaria a înregistrat un record, cu un nr. de 0,8 milioane de vizitatori din RDG. Motivul acestui val de călători a fost curiozitatea de a afla cum este în Germania de Vest și în celeilaltă parte a Germaniei, nesiguranța permisivității conducătorilor din RDG în ceea ce privește libertatea circulației, dar și câtă durabilitate va avea reglementarea guvernului federal cu privire la acordarea banilor în semn de bun venit. Republica Federală oferea o singură dată pe an fiecărui cetățean din DG care o vizita, "bani în semn de bun venit". Din anul 1987 suma se ridica la 100 DM, alte landuri precum Bavaria plăteau din bugetul landului un supliment de 40 DM și orașul München până la jumătatea lunii decembrie încă 50 DM. În RDG cetățenii estici, care au venit având viză pentru Republica federală, au putut schimba doar 15 mărci DDR la cursul de 1:1 pentru DM.

în orașele vestice din apropierea granițelor. După descrierea acestor evenimente de excepție (comp. Ahbe/ Tesak 2005) se conturează dezbateri începând cu noiembrie 1989, dezbateri care se întind pe o lungă perioadă de timp și care sunt marcate de condiții deosebite, ce furnizează expuneri despre est-germani și despre cultura lor - și care sunt denumite aici "discursuri-estice".³

Imaginile și interpretările pe care est-germanii le-au schițat în noul subiect, au fost înainte de toate, din motive lesne de înțeles, stereotipice. La vremea aceea au existat relativ puține informații obiective despre est-germani și despre modul în care trăiau ei. Științele sociale și statistica RDG-ului au publicat în acest sens puține materiale. Mai mult, în RDG a lipsit plaja mass-mediei libere și diferențiate, care să publice punctele de vedere ale diverselor prese și generații asupra unei societăți necenzurate - și astfel putând face situația ușor de înțeles și celor nefamiliarizați cu acest subiect, în acest caz fiind vorba despre observatorii din Republica Federală Germană. O mare parte a informațiilor despre RDG și despre experiențele pe care le-a avut această societate au venit la acea vreme numai din partea unui public informal ori secund.

Restructurarea sistemului mass-mediei în noile landuri federale a urmat principiul de bază al transformării, și anume transmiterea structurilor și valorilor vest-germane societății est-germane. Transferul elitelor, destituirea și repunerea în funcții a specialiștilor și conducătorilor est-germani au fost politice voite, și practic, convertibile, din cauză că populația din regiunile estice a avut o atitudine în raport de 1:4 față de populația din Vest (Machatzke 1997). Acest lucru înseamnă, că reconstruirea unui nou sistem mass-media a fost dirijat de personalul de conducere vest-german. În schimb nu a existat nicio schimbare în ceea ce privește presa supraregională apărută în Republica Federală. Organele de presă fondate au putut prelua piața teritoriului alăturat fără alte modificări redacționale costisitoare. Într-adevăr, răspândirea lor în noile landuri federale nu a fost și nu este la nivelul celor din landurile vestice- concurența din Germania de Est nu a trebuit să suporte presa supraregională din Vest. Astfel aceste organe de presă au rămas în poziții fruntașe și când vine vorba de opinii despre teme estice și reprezentanții presei regionale din est, din care de cele mai multe ori făceau parte redactori șefi și directori de editură vest-germani, ele le-au urmat acestora din punct de vedere al conținutului. Acest lucru a avut în anii 1990 ca și cauză dezbateră publică despre est-germani, despre experiențele și comportamentul lor ca cetățeni ai RDG-ului precum și cetățeni ai landurilor federale nou formate, dezbateră fiind condusă din perspectivă vest-germană, deci conform nivelului de informație din Vest, a problemelor identificate de vestici și a gradului prin care esticii erau evaluați de vestici - și

³ Comp. : Ahbe/Tesak (2005) precum și Ahbe (2004; 2005).

că în baza acestui fapt s-a decis, ce vorbitori est-germani să fie cuprinși în aceste discursuri.

În decursul anului 1990 a fost îndepărtat în mod rapid deficitul de informație despre cultura est-germană. Științele au oferit o atenție deosebită cercetării trecutului și prezentului est-germanilor, atât în structurile obișnuite precum și prin elementul central de promovare a Comunității de Cercetare Germană "Tranziția socială și politică în cursul integrării societății RDG-iste" sau instalarea Comisiei pentru cercetarea tranziției sociale și politice în noile landuri federale (KSPW). Între timp se poate afirma că în decursul anului 1990 est-germanii, valorile și modurile lor de interpretare au fost descrise în mod amplu și exact prin științele sociale.

Interesant este însă faptul că, creșterea enormă a informațiilor în discursurile istoriei contemporane, a științelor culturale și sociale, nu a câștigat o influență prea mare asupra discursurilor mass-mediei estice. Subiectul *Est-germani și cultura lor* a fost construit, la fel ca până acum, stereotipic, fără a defavoriza noile cunoștințe și valorilor diferențiate. Imaginea care prezintă discursurile mass-mediei din Germania de Vest despre est-germani și care sunt puternic marcate de raporturile de identitate și alteritate, ar putea fi luate ca un indiciu. Imaginea Estului este formată după construcția alterității identităților vest-germane. Alteritățile nu sunt caracteristici obiective, ele există numai în interacțiunile intersubiective în care într-o situație de comunicare se modelează mai întâi propria persoană și apoi celălalt, întâi comunul și apoi străinul. [...]. Această relaționare comunicativă se poate transfera și la nivel colectiv" (Marchal 2001, 119).

Ceea ce se vede în *celălalt* este forma negativă a aceluia, care prezintă însuși situația.

Urmând această logică, reiese că est-germanilor le era atribuit la începutul anului 1990 de către vest-germanii și de către mass-media din Germania de Vest, exact ceea ce vest-germanii solitari cred astăzi, și anume fixarea autorității și lipsa obediență a responsabilității, dușmănia față de străin, rasismul și indiferența vis-a-vis de naționalism etc.

În a doua jumătate a anului 1990 s-a evidențiat, că această construcție stereotipică a est-germanilor are legătură cu rezultatului dezamăgitor ce privește *construirea estului*. După ce a devenit cert că modelul economiei de piață, până atunci de succes și iar după aceea doar acceptat, precum și democrația reprezentativă din Germania de Est nu funcționa atât de bine ca și în Republica Federală Germană și că est-germanii nu se identificau în totalitate cu acest model, de altfel perfect normal în Vest, s-au căutat cauzele în trăsăturile și în deficiturile est-germanilor pentru a lămurii acest aspect. Acest lucru a făcut posibilă prelungirea valabilității *propriei lumi* (comp. Ahbe 2004; 2005).

2. Accesul și întrebările cheie ale unui proiect analitic al discursului

Cum se formează cunoașterea socială validă despre anumite acțiuni? De către cine și sub ce formă au fost produse în anii 1990 aceste dosare informative despre est-germani, despre trăsăturile și trecutul lor, considerate de atunci 'recunoașteri' și 'adevăruri'- în înțelegerea generală- deci în interdiscursul răspândit⁴-? Proiectul de analiză "Discursuri estice" oferă răspunsuri la aceste întrebări.⁵ Acest proiect reconstruiește poziția pe care au avut-o patru actori ai presei supraregionale vis-a-vis de est-germani, despre cultura și trecutul lor și ce variabilă a fost prezentată în analiza comparativă sincronică și diacronică. Au fost alese cotidienele *Frankfurter Allgemeine Zeitung (F.A.Z.)*, *Süddeutsche Zeitung (SZ)*, *tageszeitung (taz)* precum și revista de știri săptămânală *Der Spiegel*.⁶ Toate cele patru organe de presă fac parte din așa-numita *elită a mass-mediei*. În genere, acestea participă la analiză și nu toate ziarele și redacțiile, care caracterizează spectrul, metodele de abordare sau interpretările anumitor teme sau știri. (comp. Herman/Chomsky 1994; Eichorn 1996).

Cercetarea analitică a discursului din cadrul proiectului încearcă să reconstruiască acele modele sociale de interpretare, care sunt decisive în diferite discursuri estice. Modelele sociale de interpretare reprezintă conținuturi semnificative împărtășite în principiu colectiv, ele sunt adesea doar latente și puse la dispoziție subiecților doar condiționat. (Meuser/ Sackmann 1991, Lüders - Meuser 1997). Aceste modele de interpretare oferă un cadru, care ajută la reducerea și sistematizarea complexității experiențelor și informațiilor. Modelele reproduse în interdiscurs influențează închipuirile publicului asupra acțiunilor necunoscute. Analiza acelor modele pe care le furnizează presa din vest est-germanilor, face trimitere la acele fațete ale identității comune din vest, care sunt mai degrabă ascunse în comunicarea explicită ale acestor identități comune- de exemplu pentru că sunt incorecte politic sau contrazic anumite momente ale imaginii de sine. Aceste fațete devin vizibile prin ocolirea construcției alteritare.

⁴ Prin interdiscurs se înțelege discursul din mass-media, care chiar dacă formează împreună cu discursurile speciale "discursul totalitar al societății" (Jäger 1999, 159), păstrează totuși o prioritate vis-a-vis de acest discurs special. Interdiscursul denuște aici ansamblul total structurat al formațiunilor diskursive, respectiv un spațiu discursiv ideologic, în care sunt conținute formațiunile discursive în strânsă legătură cu relația autorităților și a conflictului." (Guilhaumou 2003, 57)

⁵ Proiectul de cercetare "Discursuri estice. Construcția discursivă a est-germanilor în presa vest germană și austriacă ca sursă pentru discursurile colective și alteritare din anii 1990" este susținut de fondul jubilar a Băncii Naționale a Austriei și este găzduit de Institutul pentru istorie a Universității din Viena. Coordonarea proiectului este realizată de Wolfgang Schmale de la Institutul pentru istorie din Viena, și de către Rainer Gries, de la Institutul pentru publicistică și științe ale comunicării din cadrul Universității din Viena, prelucrarea este realizată de către Thomas Ahbe și Manuela Tesak (până în 2007).

⁶ Studii cu o direcție de abordare asemănătoare, însă care apar în alte cotidiene, se întâlnesc la Belke (2006), Kimmel (2007) și Wedl (2007).

Obiectul analizei modelului de interpretare din cadrul proiectului Discursuri estice îl reprezintă stilurile de text precum editoriale, comentarii, articole din domeniul foileton sau cultură și în cele din urmă reportaje, imagini de călătorie, eseuri, polemici. Astfel ideea centrală nu este reprezentată de stilurile de text care sunt influențate de o prezentare obiectivă și fără abatere de la regulă a conținuturilor, ci pe genuri care susțin subiectivitatea, sensibilitățile, experiențele și asociațiile autoarelor și autorilor. Acest acces se pretează în mod special pentru a descrie perspectivele, criteriile de evaluare și modelele de argumentare cu care mass-media din Germania de Vest i-au învins pe est-germani.

Pentru analiza social-științifică a discursului reprezintă o controversă faptul că discursurile nu sunt 'o reflecție' a realității, ci că ele sunt "eficace și constructive pentru realitate", deci "un caracter material cu valoare deplină și de primă mână" (Bublitz 2001, 256; Jäger 2001, 85). Discursurile nu ilustrează, ci creează mai întâi ordinea.

"Discursul trebuie înțeles ca pe un mod de generare a realității, asta înseamnă ca pe o ancorată grilă a înțelegerii social-instituționale, a ordinii și ierarhizării, care generează posibilitatea percepției realității, care creează acțiuni ale cunoașterii, întrucât se pot face afirmații cu privire la aceasta, și astfel, ea fiind accesibilă reflecției. Căci nu se creează o realitate nouă și nu se interpretează cea existentă trecută, ci una deosebită." (Hark 2001, 362)

Prin urmare, în această analiză nu se discută despre *un anumit* discurs estic, ci despre diverse discursuri estice, spre exemplu despre cel din *F.A.Z.* sau din *taz*. Căci

"Discursurile se deosebesc unele de altele prin reguli pe care le urmează, subiectul de abordare putând rămâne același, chiar dacă regula după care a fost conceput, diferă de cea a discursului. Aceasta înseamnă: diverse discursuri ridică probleme din cauza regulilor diferite asupra unuia și aceluiași subiect în orice fel. Ele formează viziuni diferite de perspectivă ale subiectului (Bublitz 2001, 256).

În cele ce urmează se demonstrează cât de diferit a fost construit subiectul *Vest-germanii și Germania de Vest* în patru discursuri estice din 1990 și 1995 și ce fel de 'reguli' se recunosc în acest caz.

3. Discursuri estice în patru organe de presă supraregionale din 1989/90 și 1995

Analiza comparată este condusă în două perspective: sincronică și diacronică. Cercetarea demonstrează cât de clară este deosebirea dintre cele patru discursuri estice - Vest-germanii și Germania de vest. Aici se prezintă materiale

pe de o parte dintr-o secțiune de analiză din noiembrie 1989 până în ianuarie 1990 și pe de altă parte dintr-o altă secțiune din octombrie până în noiembrie 1995. Astfel este posibilă și o comparație diacronică. Comparația demonstrează exemplar în ce măsură s-a schimbat un discurs estic *dintr-un* ziar în timp.

Pentru a face credibile afirmațiile cel puțin în mod exemplar, se va face apel în prezentarea materialelor la doar două secțiuni de analiză. Secțiunea din noiembrie 1989 până în ianuarie 1990 ilustrează, așadar, evenimentele inițiale ale Discursului estic: deschiderea graniței și Revoluția pașnică care a avut influență asupra unificării statale. Secțiunea din octombrie și noiembrie 1995 este poziționată într-o perioadă de timp, care într-un mod deosebit, readuce în vedere problema Germaniei de est: A existat un 9 octombrie, în care prin demonstrațiile din Leipzig, decisive pentru revoluția obținerii puterii în stat, s-a renunțat pentru prima dată la violență. Și a existat un 9 noiembrie, în care a căzut zidul și la scurt timp a fost permisă trecerea graniței în cealaltă parte a Germaniei. Deoarece s-a decis ziua de 3 octombrie 1990 ca fiind Ziua aderării RDG-ului la Republica Federală, s-a celebrat pe 3 octombrie 1995 a cincea *Zi Națională a Unificării Germaniei*. Corpusul textului pe baza căruia se realizează analiza discursului cuprinde în prima secțiune de cercetare (a celei din 1989/90) 64 de articole pentru *F.A.Z.*, pentru *SZ* 16, pentru *taz* 103 și pentru *Spiegel* 100 de articole iar pentru secțiunea de cercetare din 1995 10 articole pentru *F.A.Z.*, 17 pentru *SZ*, 12 pentru *taz* și 23 de articole pentru *Spiegel*.

3.1. Elemente centrale ale secțiunii de analiză 1989/90

3.1.1. Cotidianul Allgemeine Frankfurter Zeitung 1989/90

Discursul-estic al *F.A.Z.* tematizează efectul negativ pe care l-au lăsat orașele și monumentele culturale din Germania de Est asupra observatorilor din vest și construiește imaginea *Germaniei de est* parțial în texte impresioniste ca dispoziții și intuiții, temeri și speranțe. În săptămânile în care Revoluția pașnică își căuta direcția de mers, dezbateră reunificării prinde un contur puternic, favorizând explicit în *F.A.Z.* opțiunea de unificare. În urma discuției asupra apărării "achizițiilor RDG-ului", apare un articol explicit, care refuză prin fiecare argument și care îl identifică pe susținătorul acesteia, ca partinitor în "Propagandă" (O pânză care nu ține. *F.A.Z.*, 27. 01. 1990, 27). Textul se asociază astfel cu așteptările dinainte exprimate, cum "că RDG-ul cel uzat a căzut ca un măr putred în traista plină a Republicii federale" (Oferta se sfârșește, dacă totul dispare. *F.A.Z.*, 08.01.1990, 3).

Imaginea despre cetățenii ascultători, ce se conformează, care apare în mod frecvent în reportajele de la final de an, este schițată adesea în contextul că vechea putere ține "tare" pe poziție sau "se întoarce". Un bun exemplu este în

acest caz un text palpitant, care este prezentat în subtitlu ca fiind o "scenă germano-germană".

"S-a făcut răcoare și s-a înnorat în această dimineață de ianuarie în Thüringen. Nici măcar vremea nu mai amintește de vremurile bune din zilele trecute. Nici nu sunt două săptămâni, de când vizitatorii au fost întâmpinați la granițele deschise cu cordialitate și căldură, ceea ce a făcut să uite toate contrastele [...]. Ce speranță se putea simți în satele dintre Suhl și Eisenach, ce entuziasm i-a cuprins pe oameni. Și la doar câteva zile după aceasta, pare că nu a mai rămas nimic din ceea ce a fost. Se instalează sentimentul de înfrângere, uneori de resemnare. Vechile legături pretind a fi puternice." (Vechea temere se întoarce. *F.A.Z.*, 10.01.1990, 25)

În cele din urmă, în text este introdusă "o tânără fată", care a fost "de la bun început" la demonstrațiile de luni din Leipzig:

"Întreaga ei familie și aproape toți prietenii au mers în Vest. Ea de ce a rămas? Aceasta ridică din umeri. Fata supraviețuiește într-o locuință rece, mult prea mare. Ce mai așteaptă, nici ea nu mai știe. De la bun început a fost prezentă în Leipzig [...]. Ea a ajutat să pună la pământ regimul vechi, și a fost printre primii, care a trecut granița deschisă în noaptea de 9 noiembrie. Însă s-a întors ca să lupte mai departe, plină de speranță că această țară, că patria ei mai are un viitor. Dar în seara Anului Nou și-a pierdut încrederea. În fiecare noapte au venit vechii prieteni, familia sau mulți dintre aceia care au părăsit țara cu câteva luni în urmă, să o viziteze. Ei au venit cu mașinile lor de mână a doua, cumpărate în vest și cu traiul lor bun împrumutat, povestind despre locul lor de muncă și despre noua viață, și cei care au rămas în urmă, alăturându-se ulterior. Vestul cel străin se arată acum și cu o latură încrezătoare, care derutează și mai tare. În timp ce povestește, fetița se cuibărește lângă un calorifer electric, singura sursă de căldură care funcționează în locuință. Lignitul slab din beci nici măcar nu mai arde bine, iar cocs nu se mai poate procura. Viața de zi cu zi te sleiește aproape de tot de puteri. Pentru rezistența politică rămâne prea puțin." (Vechea temere se întoarce. *F.A.Z.*, 10.01.1990, 25)

Imaginea, care descrie o fată deprimată și gânditoare, stând lângă un radiator, reprezintă primul punct culminant dramatic al eseului. Acesta introduce înșiruirea acelor, care trebuie sau trebuiau să opună rezistență RDG-ului deoarece, în majoritatea cazurilor, aceștia nu mai au forța necesară, pentru că au fost părăsiți chiar și de concetățeni și nu beneficiază nici măcar de suficientă susținere din partea Vestului:

"SED-ul (Partidul Socialist Unit German) [...] încearcă să câștige timp. Și-a revenit de multă vreme și pe zi ce trece câștigă teren. În Erfurt vechii funcționari mai sunt la conducere, în Suhl SED-ul își numește din nou un primar. Printr-o coincidență s-a aflat, că linia de operare a Stasi (Poliției politice) continuă să existe și că există ca și înainte, depouă secrete, acces la armament și muniție. Probabil vom fi din nou ascultați, spune patetic fata. Ea s-a obișnuit deja cu asta. Însă vizitatorul din

vest se liniștește deodată. [...] Și reappare frica veche, pe care credeau că au uitat-o. [...] Din cauza faptului că Guvernul Modrow face presiuni asupra unui nou Birou petru Protecție a Constituției, multora le este clar cât de repede s-a regăsit SED-ul în aroganța puterii. [...] Odată cu venirea anotimpului călduros va începe un nou val de emigrare, ceea ce ar putea duce la consecințe catastrofale, dacă comuniștii ar câștiga alegerile. [...] Pe un banner din Leipzig era scris *Cine alege SED-ul, alege războiul civil*. În aceste zile, teama se poate simți peste tot, nu doar în Thüringen." (Vechea temere se întoarce. *F.A.Z.*, 10.01.1990, 25)

Autorul, precum mulți alii din discursul *F.A.Z.*, încearcă apoi să clasifice sociologic și caracterologic potențialii susținători și alegători ai SED-ului. Ținând seama de asta, SED-ul ar putea

"[...] să se bazeze pe susținerea acelorora, care au profitat tot timpul de el: mulțimea de funcționari și birocrați, paznicul și spionul, care trebuie să se ferească de o societate liberă. Nici sătenilor din nord, din Altmark ori din Mecklenburg nu le stă gândul la schimbare. Colectivizarea agricolă le-a asigurat un trai sigur, pe care nu vor să îl riște acum. Tot cam așa gândesc și alți muncitori, care își apără proprietățile dobândite prin repartizare. Din nouă mii de muncitori ai fabricii Wartburg din Eisenach, nu și-a găsit aproape nici unul un drum spre grupurile de opoziție." (Vechea temere se întoarce. *F.A.Z.*, 10.01.1990, 25)

Autorul îi condamnă cu această mustrare pe aproape toți cetățenii din câmpul muncii care sunt din RDG.

3.1.2. Süddeutsche Zeitung 1980/90

Discursul estic al cotidianului *SZ* adoptă o altă perspectivă decât cel din *F.A.Z.*, el operează mai puțin la nivelul statului național, și mai mult la cel al evenimentelor cotidiene, fapt ce se poate recunoaște ușor din dezvoltările valurilor de vizitatori reprezentând cetățeni din RDG în zonele apropiate de granițele cu Bavaria. În săptămânile de după aceste întâmplări, au început să-și spună punctul de vedere și autori care din foști cetățeni ai Germaniei de est, au început să lucreze ca reporteri- și care au încercat să fundamenteze cu tot felul de exagerări statutul de expert nou dobândit. Astfel era descrisă o călătorie prin sudul RDG-ului, întreprinsă fără rezervări la hotel în prealabil: aproape că nu exista aventură mai mare în sfera Europei centrale (Soarele apusului. *SZ*-Supliment de Crăciun, 23.-26.12.1989, 1). *Descrierea patriei* a mai intrat într-un fel de sub-categorie: Oameni, care în anii precedenți nu au avut voie ori nu doreau să viziteze RDG-ul, au relatat acum observațiile lor, aprecierile și sentimentele pe care le-au avut cu privire la locurile în care au copilărit sau crescut. Textele astfel apărute sunt pline de superlative și formulări cu nuanțe sentimentale- precum în următorul articol, de exemplu, care începe astfel:

"Da, încă mai există tramvaiul din Halberstadt- exact acela pe care tatăl autorului sub operativă colaborare a lui Peter Stephan și Fränzchen Ulrich l-a lăsat să deraieze în strada Dominikaner [...] exact în fața casei tâmplarului Biertimpel, de unde ei trebuiau să îl repună pe șine cu ajutorul unui alt vagon (își mai amintește Fränzchen cu bucurie).

60 de ani mai târziu, în ianuarie 1990, încă mai circulă tramvaiul pe strada Dominikaner [...]. În afară de asta nu a mai rămas nimic din ce a fost. Casa tâmplarului Biertimpel a fost distrusă pe 8 aprilie 1945 din cauza unui bombardament devastator, bombardament care a transformat în cenușă o mare parte a orașului episcopal. Cealaltă parte a fost rezolvată de socialismul naționalist, însă cât de radical a făcut-o, se poate recunoaște azi cu fiori din starea degradantă pe care o are strada Dominikaner. [...] Halberstadt, care odinioară era o idilă cu biserici medievale și case tradiționale," așa rezumă autorul, "ar fi astăzi unul dintre cele mai urâte orașe din RDG. [...] Unde este Halberstadt?" (Martori decăzuți ai unei politici comunale perverse. SZ, 27./28.01.1990, 14.)

"Fiorul" din textele celor care își vizitau patria completează reportajele profesionist detaliate ale cotidianului SZ despre infrastructură și situația mediului înconjurător din Est (Normalitatea înspăimântătoare a decăderii. SZ, 24.01.1990, 3) sau despre micul oraș Guben, în care se poate vedea în ansamblu și *en miniature* istoria și situația actuală a RDG-ului. (În căutare de conexiuni cu noile vremuri. SZ, 03.01.1990,3)

Cotidianul SZ prezintă altfel decât *F.A.Z.* disputa dintre entuziasmul și scepticismul unificării. El arată, că atunci când se vorbește de opoziții unei reunificări rapide nu este vorba de profitori indiferenți și adaptați ai sistemului RDG-ului. Ei apar mai mult ca niște revoluționari- deci curajoși în fața majorității, care își recunosc convingerea- în timp ce unii susținători ai unificării și opoziții ai RDG-ului par a fi o gloată agresivă:

"Acum stăm în fața Noii Primării, la Martin-Luther-Ring, lângă un grup de tineri care par a fi pierdut, și care pot simți teama, ce le stă întipărită unora pe față. De sute, de mii de ori li se aruncă tinerilor agresivitatea demonstranților în față: 'Noi suntem germani, voi ce sunteți?', 'Golani leneși, golani leneși!', au răsunat corurile de oameni. Un bărbat în jur de 40 de ani strigă: 'Mergeți în Rusia!' O femeie strigă: 'Uitați-vă la ei, cum arată!' Un tânăr ridică grupului trei degete întinse, în continuarea brațului drept, reprezentând salutul neonaziștilor din Republică. Oamenii cărora le este adresată această ură nu sunt nici spioni Stasi [...] nici polițiști, care la începutul lui octombrie au tăbărit cu bâtele pe acești demonstranți. Nu sunt nici activiști SED și nici funcționari FDJ (Uniunea Tineretului Liber German). Este doar un grup de studenți de la Universitatea Karl-Marx din Leipzig, care își atribuie o afiliere a numelui, și anume 'Stânga'. [...] Studenții au scris pe o pancartă, că nu vor să se lase 'RFGizați', ei flutură steagul RDG-ului și pledează pentru un stat autonom. [...] Pe treptele operei susținătorii

înfocați ai reunificării se agită. Câțiva bărbați bătrâni beți, în hanorace roase, se uită la televizor și se enervează de 'porcii comuniști', de către care ar fi fost înjosiți timp de 40 de ani. De partea stângă și dreaptă a treptelor se pot recunoaște bannere ce reprezintă o Germanie unită. Pe lângă deja cunoscutul 'Germanie patrie unită!' și sloganul: 'Socialism, nu mulțumesc- nu mai vrem experimente'. [...] Mulțimea de pe treptele operei a strigat din tot sufletul la aflarea veștii, că dușmanul stă în partea stângă, și anume acolo unde sunt studenții. 'Voi sunteți ultimii, voi sunteți ultimii!', 'Afară cu roșii din demonstrație!' și printre ele se auzea sloganul 'Germania, Germania!' (Joc periculos cu cuvinte periculoase. *SZ*, 13.12.1989, 3)

3.1.3 Cotidianul *tageszeitung* 1989/90

Discursul estic al *taz* se suprapune cu cel din alte cotidiene numai în ceea ce privește descrierea preproblematicii mediului și a infrastructurii din RDG. Mare însemnătate capătă seria în șase părți de reportaje a scriitoarei Gabriela Goettle, din perioada 1989/90, fiecare conținând mai multe pagini. Ea analizează societatea est-germană privită 'de jos' și descrie, cum *oamenii simpli* au trăit în limitele și cu șansele vieții de zi cu zi din RDG și ce fel de dorințe și pronosticuri au avut ei pentru schimbare.⁷

Discursul *taz* este continuu sceptic la opțiunea de unificare. Astfel apare într-un comentariu:

"Deja e toamnă și zilele fericite ale primăverii s-au scurs? Anunțul făcut milioanei de oameni din Alexanderplatz, demonstrațiile de luni din Leipzig, de la plecarea în masă la o mișcare unitară până în cele mai mici orașe, gluma agresivă a celor ce doreau pacea și cerințele tot mai mari ale opoziției- toate acestea au creat iluzia unei identități a RDG-ului. Era identitatea unei mișcări revoluționare, a unei democratizări de jos, ale unei conștiințe istorice a masei de oameni fără conducător și strategii, care să trezească speranța, că retorica reunificării federal germane ar ajunge în final acolo, unde îi este locul: la înlăturarea gunoierului istoric." (Reunificare. *taz*, 23.11.1989, 8)

Cotidianul *taz* a informat despre anunțul pe care l-a făcut cancelarul Kohl pe data de 19 decembrie 1989 în fața unei mulțimi de susținători, stârnind în ziua următoare voci din Dresda ce se exprimau cu privire la proiectul de unificare:

"Ce grozav că a fost acolo. Să vedem, dacă într-adevăr va îmbunătăți economia noastră.' 'Ce bine că s-au întâlnit oamenii de stat, și dacă Modrow își dă silința,

⁷ Reportajul despre călătorie a fost planificat înainte de căderea zidului, fiecare reportaj purtând titlul central 'Vă rugăm să completați personal!' cu următoarele: [1] Vizită în provincie la clasa de mijloc independentă. (*taz*, 16.12.1989); [2] Fascism, antifascism și o baie publică. (*taz*, 06.01.1990); [3] Mică incursiune prin societatea lipsită de clasă. (*taz*, 16.01.1990); [4] Înainte în ideea problemei centrale. Diverse apariții toxice. (*taz*, 23.01.1990); [5] Probabil vor corecta din nou ceea ce este fals! (*taz*, 30.01.1990). În acest moment nu se îndrăznește o încercare de descriere a stilului și a perspectivelor acestora.

vom rămâne bineînțeles aici.' Astfel au comentat vizita și cei, care după propria demonstrație l-au salutat impetuos pe cancelar. Oare să reprezinte și pentru ei, ca și pentru Helmut Kohl, unificarea germană obiectivul final? 'Nu', spune un elev, 'dar faptul că noi strigăm aceasta aici, îi grăbește pe cei de sus.' (Ce grozav că a fost aici! *taz*, 21.12.1989,2)

O particularitate a discursului *taz* este că întrebările social-psihologice se adresează în acest moment: "Poate accepta o societate ca cetățenii ei să plece cu sutele de mii în Vest, să pară 'gri și morți' și totodată partidul statului să nu mai ofere nici o identificare?" (Schimbare și delir. *taz*, 09.12.1989, 14f). Pentru a găsi elucidări, autorul caută răspunsuri în diverse instituții psihiatrice din Berlinul de est și conchide:

"Ajunge însă un tur prin orașe pentru a se contura imaginea agresiunilor civile, așa cum a devenit cotidianul în aceste zile: pietoni nu mai permit să le fie tăiată calea pe strada Leipzig de către băiețandrii socialiști, matroanele cinstite îl muștră pe chelnerul barului Mitropa, în loc să se îndoape cu puiul rece pe care îl serveau. RDG-ul în al 41-lea an de existență: nu este o țară bolnavă, ci rănită." (Tranziție și delir. *taz*, 09.12.1989, 15)

Un interviu cu etnologul și psihanaliticul elvețian Mario Erdheim completează reflecția și prezintă noua dinamică dintre vest- și est-germani astfel:

"[...] dacă paralelizăm cu oameni din RDG, avem parte de un flashback în anii 50-întregul habitat, mentalitatea, estetica, dar și poziția față de faptele abjecte, ba chiar autoritarismul, formele de politețe. Ei mănâncă numai prăjituri și nu se gândesc deloc la calorii. Desigur că fiecare cetățean al Republicii Federale pare a fi o avangardă. Aici se formează un fel de paternalism și o confruntare, ca și în relația RDG-ului cu SUA. Cine a mers în anii 50 în SUA, era complet fascinat de aparate, de nivelul tehnicii de acolo și acum fiecare se consideră a fi ca unchiul american. Întrebarea este, cât va ține acest paternalism care deja este obositor." (Încercare, "de a reinterpretă câteva fragmente din istoria germană". *taz*, 09.12.1989, 14).

3.1.4. Der Spiegel 1989/ 90

Discursul estic din *Spiegel* se deosebește de discursurile din celelalte trei cotidiene prin lipsa de identificări și utopii. Aici nici nu se sărbătorește unificarea reușită și fericită a *fraților cu surorile*, nici nu se speculează despre impulsurile democratizării și modernizării, care ar putea furniza mișcarea democratică a RFG-ului în RDG. Până la începutul lui ianuarie *Spiegel* i-a descris pe estici în special ca pe niște victime ale unor situații nefericite. De asta țineau și dificultățile de schimbare- în special la copii (Urinarea involuntară în pat aproape normală. *Spiegel* 47/19890, 72)- lipsa locuințelor și bineînțeles

faptul, că mulți migranți a-i RDG-ului au fost văzuți de vestici ca niște "concurenți enervanți". Însă încă din acea lună ilustrările din *Spiegel* s-au schimbat. Acum revista tematizează "calitatea de percepere" a esticilor și faptul, că tot mai mulți vin din "familii cu situație socială precară" și cu calificări (sociale) tot mai slabe. În cele din urmă *Spiegel* trage concluziile: Imensa mașinărie de redistribuire a statului [...] nu este construită pentru perioada, în care [...] cad zidurile." (Dispersarea siguranței. *Spiegel* 4/1990, 31)

Spiegel prezintă așadar germanii de est și de vest în diferite roluri și interacționând la niveluri diferite- și mai presus de toate concurând: migranții estici cu cetățenii simpli din vest, angajați sau manufacturieri negociind locuințe ieftine ori prețul forței de muncă sau a serviciilor prestate. Prin asta se arată cum est și vest-germanii profitau de statul german: la nivel mic, esticii întrucât profitau de mai multe ajutoare sociale într-un mod nedrept ori încasau de mai multe ori banii în semn de bun venit; unii dintre vestici la modul grosolan, întrucât mobilau locuințe libere în cel mai sărăcăcios mod și le închiriau conducerii orașelor la prețuri exorbitante ca fiind locuințe de urgență. Un motiv mereu ilustrat în discursul Spiegel din acea perioadă, este cel prin care germanii de est trebuie să își schimbe "calitatea de percepție". (Cameră single în Puff. *Spiegel* 2/1990; Ei se simt periați. *Spiegel* 3/1990)

Terenul, pe care sunt acum unificați germanii de est cu cei de vest, nu apare în acest context ca o patrie fericită redobândită și neîmpărțită, ci mai degrabă ca o societate capitalistă, a cărei membri concurează împreună pentru avantajele lor. Germanii de est sunt prezentați mai puternic decât în *F.A.Z.* sau *SZ* în contextul rolurilor și pozițiilor sociale ale germanilor de vest. Astfel i se atribuie unui profesor, abilitatea oportunistului lipsit de dogme, având talent de adaptare, ce aparține de multă vreme de tehnicile de supraviețuire culturale într-o societate capitalistă îndreptată spre performanță" (Estul strălucește, China este tânără. *Spiegel* 2/1990, 54).

Comparativ cu cele trei cotidiane textul din *Spiegel* este mai lung. Acesta este și motivul pentru care discursul din Spiegel construiește o imagine cu mai multe fațete: el prezintă conflictele vechi și noi de viață, în care se regăsesc germanii de est în trecerea de la o dictatură RDG intactă la o societate de schimbare, un amestec de sentiment de ură și linșare, precum și teamă, oboseală și resemnare. Nu este descrisă doar situația mediului precar, ci și cooperarea funcționarilor din RDG și firmele criminale din Berlin la importarea gunoiului RDG.

Spiegel reproduce, ca și în discursul *F.A.Z.*, imaginea tinerei eroine revoluționare și o identifică în scena următoare:

"Femeia slăbănoagă și palidă se ghemuiește în fotoliul ei. Își ține cu ambele mâini genunchiul ridicat aproape până la obraji. Ea tremură, și nu numai din cauza frigului și a igrasiei din casa sărăcăcios renovată, de care se ascunde într-un pulover. Fiorul reunificării și miracolul economic capitalist, înfierbântări care

apriind suflete și steaguri în alte părți, nu o convinge absolut deloc pe istorica Ina Merkel, 32 ani, care a conceput manifestul Uniunii femeilor independente. [...] Acum DFD-ul [a.î. Uniunea Femeilor Democratice din Germania] este înscris precum nomenclatura masculină a statului unitar. Într-o discuție în plen a femeilor din SED se i-au în calcul reprezentantele din clubul 'croșetătoarelor': 'complicitatea' decăderii țării se impută bătrânei DFD, care a scăzut de la ca. 1,8 milioane la aproximativ un milion de membri. 'Ea nu se mai poate reînnoi', le strigă o trădătoare furioasă funcționarilor. Dacă *tovarășă-tu* încă mai simboliza fraternitatea în lupta dintre clase, adresarea politicoasă *dvs.* a ajuns acum un injuriu verbal, pentru a exprima o furie involuntară și o distanță insurmontabilă." (Print de poveste la găleata de gunoi. *Spiegel* 3/1990, 163)

O caracteristică a discursului estic din *Spiegel* este fascinația muncitorilor reticenți, însă totodată și foarte muncitori din est.

"Brigadierul Horst Schrunner, 55, își numește hala în care momentan se repară numai cazane, 'o pădure virgină de fierari'. 'Nici nu știu ce să le dau de lucru colegilor azi la prânz. [...] Vrem să ieșim odată din această afacere a meseriilor artistice', oftează el, 'vrem în sfârșit mașini bune și un loc de muncă ordonat.' 'Pădurea virgină de fierari' lasă impresia unui depozit, exact așa, de parcă o mână de fierari și-ar fi închiriat o hală, în care nimeni nu știe ce se fabrică pe celălalt metru pătrat. Din sala în care brigada servește micul dejun, lângă un cazan mare și ruginit, se aude un alt chor de nemulțumiți; asta este ceea ce schimbarea a adus muncitorilor din RDG: permisiunea unora de a se văicări, fără a fi însă pedepsiți." (Și acum, Harry Dolch? *Spiegel* 1/1990, 31)

În unele texte autorii redau fascinați și cu o bucurie ascunsă discuțiile mesei rotunde ale *Proletarilor din Est* și distanțările lor drastice de către 'eroii' și 'liderii' Revoluției pașnice.

"'Ce-am mai râs', spune Ede, 'ce mânuțe fine mai aveu! Unul nici n-a știut, cum se ține o lopată. Și să mai încarce 50 kg de cărbune. Habar n-ai ce-am mai râs.' Însă toți cred. S-a râs foarte bine pe această treabă, care avea loc în centrul Potsdamului: Stasi încarcă cărbune. Ei livrează cărbune gradinițelor. Cine altcineva să facă asta? Cei mai mulți transportatori de cărbune s-au ridicat și au preferat să facă altceva [...] o atmosferă de război în cărciuma plină cu muncitori din Potsdam. Ede și camarazii săi încarcă berile mici, pahar după pahar, la prețul de 51 pfenigi. Este puțin trecut de amiază, munca este întreruptă. Oficial lucrătorii se află încă în câmpul muncii. [...] Proletarii au atâta influență asupra noilor mișcări ale cetățenilor, precum luna asupra drumețului, care s-a rătăcit prin pădure. Nici un muncitor real nu mai e în vreun sindicat. Din ca. 43 de membri fondatori ai SPD-ului, aproape toți lucrează acum ca preoți ori vicari. Lista de ocupare a pozițiilor a doamnei Bohley 'Noului Forum' se poate citi acum ca pe o listă 'Who is Who' (n.t. cine e cine) a artelor frumoase. 'De aud d-astea, dramaturg, lirician, pictoriță de meserie, atunci știu: Ei nu pot lucra', insultă Mirko, 23, muncitor feroviar la căile ferate din Germania de est. 'Ei vor să le clădim noi socialismul cu fețe omenești. Încă 10 ani. Da făr' de mine, asta-ți zic io ție!' Nu numai Micro trage spre

Germania de vest, unde, după părerea lui munca grea este bine plătită. 'Aștept cel mult un an. Dacă nu se reglementează situația cu reunificarea sau poți zice și confederația, mă car de aici.' [...] 'Deci', zice Kalle, 'eu nu vreau să fiu condus de doamna Bohley.- Și nici măcar pictat!'. Ce-am mai râs." (Aici nu mai e nica de salvat. *Spiegel* 51/1989, 53, 55, 58)

De remarcat este și textul din *Spiegel*, care a fost conceput cu nuanțe ironice, legate de încercările de a intermedia foștii câini de pază ai RDG-ului crescătorilor privați. Sunt prezentate afirmațiile purtătorului de cuvânt al Asociației germane de protecție a animalelor, conform căruia, câinii ar fi normali, și anume: "prietenoși cu oamenii și perfect capabili de integrare. [...] Se pare că lor nu le este dificilă despărțirea de socialism." Câinele nu ar prezenta nici un "sindrom de mutare [...], și nu are nici depresii." (Bestii lingușitoare. *Spiegel* 5/1990, 85). Articolul reproduce astfel descrierile discursului din *Spiegel* cu privire la trimestrul anterior: depresiile copiilor cetățenilor ce s-au mutat sau sindromul mutării ca pe acel diagnostic, care asigură o frumoasă sumă de bani ca ajutor de boală și care îi scutește de ajutorul de șomaj, sumă minimalizată drastic din această cauză. Exemplul ilustrează, cum în discursul estic sunt mereu reproduse anumite conținuturi-termeni și structuri fixe, metafore și interpretări. Acest fenomen nu se întâlnește doar în discursul estic din *Spiegel*.

3.2 Elemente centrale ale secțiunii de analiză 1995

3.2.1 *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 1995

Discursul din cotidianul *F.A.Z.* analizează în continuare est-germanii și Germania de est dintr-o perspectivă a politicii naționale. În secțiunea de analiză din 1995 elementul central de interpretare îl reprezintă *normalitatea*:

"Cei cinci ani care au trecut de la realizarea unificării germane au lăsat urme vizibile. Străzile au fost aduse într-o stare bună, casele ruinate au fost reconstruite, la monumentele istorice se mai lucrează încă. Să fie numai spoială? Imaginea aceasta a orașelor se apropie tot mai mult de imaginea orașelor, chiar dacă se mai întâlnesc case ori străzi întregi cu case care se vând în stare deplorabilă la prețuri mici. Unul dintre motivele pentru care casele sunt în această situație îl reprezintă incertitudinea titlurilor de proprietate. Economia din noile landuri a fost pe punctul de a intra în colaps atunci când situația dezolantă a instituțiilor a devenit vizibilă, atunci când a ieșit la iveală o afacere înșelătoare, care s-a bazat pe faptul că productivitatea nu putea fi luată în considerare. (Conștiințiozitatea crește încet. *F.A.Z.*, 02.10.1995,1)

Nedreptățile și greutățile sunt probleme *încă nerezolvate*, deci fenomene tranzitorii. Actori care sunt în conflict unul cu celălalt, aproape că nu apar în

această prezentare: astfel se vorbește tot mereu despre "catedre", care s-au "eliberat" - de parcă nu ar fi fost suficienți concediați și concediatori. Pe de altă parte, se prezintă concis: "Două treimi din posturile profesorilor universitari au fost create". (Conștiinciozitatea crește încet. *F.A.Z.*, 02.10.1995,1).

Rigurozitatea politică din 1989/ 90, limitarea categorică a actorilor orientați spre o reformă socialistă și populația Germaniei de Est cu un comportament pragmatic a fost dată la o parte în 1995, transformând pragmatismul sau deschiderea spre compromis în virtuți normative:

"Politicienii care au crescut în est, sunt în urmă în ceea ce privește angajamentul și capacitatea de a face compromisuri. Ei prezintă o stabilitate populară, parcă le este dor de mișcarea delicată, ce ține de o democrație parlamentară. [...] Va mai dura o perioadă de timp, până ce se va instaura o situație normală în democrație în vest și în est: transmiterea politicii celor ce se simt chemați, să o exercite. (Conștiinciozitatea crește încet. *F.A.Z.*, 02.10.1995, 1)

Pe lângă pretențiile unei colaborări pragmatice cu legăturile, discursul *F.A.Z.* respinge plângerile despre absentă *unificare internă* a Germaniei ca fiind nereprezentativă. Dezbateră este prezentată ca rezultatul unei campanii intelectualist, direcționată spre cei interesați:

"În cuvintele ‚unificare internă’ plutește ceva idealistic, așteptarea unei sincronizări la care se râvnește și la care s-a ajuns spiritual și mental, de parcă reunificarea ar fi fost un proces de înțelegere. [...] Împotriva tuturor rațiunilor pragmatice, plutește ideea că ar fi fost mai bine, dacă acum cinci ani s-ar fi format o confederație a două state germane. Atunci ar fi fost un fel de parteneriat de dialog, pe care mulți literați și intelectuali și-l imaginează ca fiind drumul spre unificarea internă. Poate că într-o zi se va explica, că ar fi existat și premise pentru unificarea externă. Un asemenea procedeu ar fi atribuit în van scriitorilor un rol important în conducerea statului, asemănător aceluia, care a posedat odată în 1989 funcția de mediator între cele două state și a funcționat ca tutore al națiunii culturale germane. Germania împărțită a fost, după cum s-a dovedit aruncând o privire asupra faptelor și asupra experienței reunificării, un paradis pentru literații politici. [...] Se înțelege, că literații, asupra cărora această situație unică și-a pus amprenta, ar putea accepta prezentul, doar dacă ar fi îmbogățiți cu o doză mare de istorie germană. Ei nu pot savura prezentul pur. (În sfârșit sau nesfârșit? *F.A.Z.*, 02.10.1995, 41)

„Prezentul pur” al populației normale din Germania de est, dar și visurile lor și bilanțul a 5 ani, sunt descrise într-un reportaj despre un cuplu de pensionari, care locuiește într-un cartier de blocuri din prefabricate:

"O poziție intens proletară", spune Inge și Hermann Kleinert. [...], și astăzi mai arată oarecum mizerabil și neîngrijit", spune doamna Kleinert. "În interior mai poți înfrumuseța câte ceva", crede ea și privește înspre masa impecabil curățată, spre mileul dantelat, și spre pernițele de pe canapea atent aranjate. "Însă dacă te uiți pe

geam afară: totul e numai beton, totul e gri. Marea de beton a cartierului blocurilor din prefabricate se ridică rece și monoton." (Unii visează la o casă proprie în natură. *F.A.Z.*, 04.10.1995, 3)

După ce a fost comentată povestea familiei Kleinert, situația locuințelor din RDG și bucuria tinerilor căsătoriți, care au intrat în posesia primei lor locuințe în clădirile din prefabricate, încheie reportajul cu un bilanț al familiei Kleinert:

"'Ne-am resemnat că nu se va mai schimba nimic la proprietatea noastră', spune Inge Kleinert. În fond ei sunt bucuroși, că au o locuință pe care și-o pot permite. Totuși s-ar fi îmbunătățit ceva: deja existau garaje la subsolul blocului și centre comerciale. În locuințe se reînnoiesc geamurile și pervazele, în clădire se renovează coridoarele și casa scârilor. Unele fațade chiar ar fi zugrăvite în culoare, spune ea și privește de pe balconul ei vis-a-vis spre un șir de silozuri de locuințe, care se deosebesc de cele comune, gri, prin culorile pastelate de galben, piersică și verde: 'Arată mult mai prietenos'. Însă uneori, doamna Kleinert închide ochii- și speră la o căsuță în natură." (Unii visează la o căsuță proprie în natură. *F.A.Z.*, 04.10.1995, 3)

3.2.2 *Süddeutsche Zeitung* 1995

În săptămânile în care se afla a doua secțiune de analiză, cotidianul *SZ* sărbătorea 50 de ani de existență. Din acest motiv relatările despre germanii de est și de vest au fost sărăcicioase. Cu toate acestea, imaginea est-germanilor are un efect mai plastic în *SZ* decât în *F.A.Z.* și conflictele dintre germanii de vest și cei de est sunt descrise aici mai clar. Greutățile și potențialul unui *trecut dublu și divizat*, care este văzut în *F.A.Z.* mai degrabă ca superficial și ulit doar raționamentului intelectualilor, sunt din ce în ce mai tematizate. Așa apare de exemplu într-un articol care susține muzealizarea, 'în locul închiderii' Muzeului războiului țaranului din RDG, din Mühlhausen. (Un forum de discuție? *SZ* 07.11.1995, 14) O mare importanță o primește dinamica conflictuală din fosta metropolă Berlin, acum mărită cu tot felul de fricțiuni, care pare a fi o mărire a inventarierii problemelor de unificare. Jungla din Berlin apare aici într-o oarecare măsură ca un contrast al capitalei landului Bavaria. Astfel apare prezentat într-un reportaj despre copiii criminali din Berlinul de est:

"'Știu tot ce e important', zice Axel. La ce e bună o diplomă? [...] 'Și așa nu primesc un loc de ucenic, după ce absolv.' El ridică din umeri. Năpăsător. Îi este tot una. Axel are 14 ani. [...] 'Adolescenții trăiesc cu gândul, că în trei ani vine războiul,' asta a aflat dintr-un studiu Marion Kondler împreună cu un psiholog. 'Asta este ceea ce ei trăiesc în fiecare zi. Le e teamă, teamă, teamă. Toți au fost

deja și făptași și victime.' [...] Ei au avut parte de o educație militărească⁸ socialistă și acum trăiesc decăderea părinților lor, care suferă în urma tranziției. [...] 'Dacă Axel și-ar putea îndeplini o dorință, ar vrea să devină brusc adult. Să nu fie nevoit să îi placă anumite lucruri.' Ce ar face atunci, încă nu știe. 'Poate s-ar face proxenet. Din asta se câștigă fantastic de bine și ai o viață super tare. (Ar fi tare să fii proxenet.'" *SZ*, 09.11.1995, 3)

Discursul din *SZ* primește o altă coloratură față de cel din *F.A.Z.*, deoarece acesta prezintă personalități ce nu fac parte din sfera victimelor dictaturii și nici nu sunt disidenți politici ori intelectuali. Ei abordează o altă perspectivă. Aceștia dezvoltă pe lângă bucuria dobândirii democrației și a criticii dictaturii RDG-ului și alte perspective asupra temei Germania de est. Marele reportaj de sărbătorire a cinci ani de la Unificarea Germaniei, este realizat de exemplu de către jurnalista Regine Sylvester, născută în est în 1946:

"Un nou cotidian, o nouă viață stă în fața ușii, scene din Est, mizerabile, împutite, vitale. Este suficient să mă uit pe fereastră, ca să văd cum s-a schimbat strada mea Oranienburg, pe care localnicii odinioară se jucau seara badminton. O variantă agresivă a tranziției are loc și în cartierul meu. Nu este o zonă pentru bănci ori case de economii și nici noaptea străzi frumos iluminate, ci doar coridoare întunecate printre lanterne slab luminate și jocuri de umbră ca într-un film expresionist. Se deschideau localuri lângă parterele închise cu scândură, cu fațade găurite de muniție din timpul războiului. [...] Turiștii se perindă cu ghidurile turistice pe străzi, în căutarea mult promisului Est nefalsificat. Însă ei renunță. Puterea lor financiară le asigură o reorientare a structurilor sociale. Cei tineri au închis, cei vârstnici se mută. Oferte noi pentru o clientelă nouă: o poștă se transformă într-un centru de sport, dintr-un magazin de reparat pantofi, un salon de modă excentric, dintr-un magazin alimentar devine un magazin de pantofi. Grădinița a fost transformată într-o sală de jocuri, unde bărbați musculoși își țin cîinii de luptă. Din beciurile cu cărbuni, cresc baruri pentru tineretul din toată lumea. În zonă se aude acum muzică pentru cei ce vor doar să piardă vremea." (Mizerabil, împutit, vital. *SZ*- Supliment de sfârșit de săptămână, 04./05.11.1995, 1)

Autoarea face apoi trecerea la conflictele politice și economice din Est, la întrebarea unde sunt banii, proprietatea și la evaluarea morală a trecutului:

"Perioada menajamentelor și a amabilității s-a sfârșit. Oameni, care nu au fost niciodată în RDG și care nu au avut nici contacte cu RDG-ul prin prieteni, vorbesc despre vechea țară, ca și cum toți au trebuit să moară de foame și de frig în cocioabe, sub asprele critici ale Stasi. Nici carne nu prea a fost de găsit. Ei știu totul mult mai bine ca noi.

[...] Stasi ca semn identificator pentru tot statul. [...] Toate generalizările enervează și te fac neputincios. Cum să mă apăr, dacă un psiholog din Hamburg susține că

⁸ Termen care are conotații în special naziste se folosește tot mereu în discursurile estice din vest, dacă se referă la persoane care credeau în valorile socialiste.

noi cei din Est am făcut copii nu pentru n-i doream, ci pentru a primi o locuință. Contrazic această afirmație și povestesc despre copilul meu. 'Ah, vă rog să încetați!' răspunde el. [...] Cinci ani după unificare apar bilanțuri neelucidate. [...] De exemplu, prin permanenta schimbare din funcție a unor șefi cu oameni din Vest care însă acolo nu mai aveau un succes fenomenal. Sau de exemplu, prin dispariția istoriei despre Est din mass-media. Ori de exemplu, prin lipsa credibilității creditelor, din cauza lipsei siguranței. De exemplu în cazul locuințelor. Noi nu am știut, că locuințele aparțin de fapt celor din Vest. Până și prin casa mea închiriată se plimba un proprietar nevorbăreț cu o privire, ce lăsa să se înțeleagă necesitatea unei igienizări. Casa unei prietene era fotografiată în întregime, în timp ce ea stătea în casă și nu știa cât va mai continua. În cazurile altor cunoscuți, proprietarii au pus casele în vânzare și începând din acel moment puteau să viziteze la acea casă toți cei interesați de achiziționarea ei, în timp ce discutau în bucătărie, de exemplu, despre cum ar mobila-o ei. Țara, munca, locuința, multor oameni le-a fost spulberată această bază a existenței. Și le e tot una dacă din motive bune le merge acum rău." (Mizerabil, împuțit, vital. *SZ- Supliment de sfârșit de săptămână*, 04./05.11.1995, 1)

3.2.3 *tageszeitung* 1995

Discursul *taz* descrie est-germanii din secțiunea de analiză din 1995 din două perspective. Pe de o parte tratează dimensiunile istorice și politice ale schimbării din Germania de Est. În acel discurs se pune accent pe istoria *Mesei rotunde*, instalată în timpul Revoluției pașnice, precum și pe procesul constituțional care în cele din urmă a eșuat. Purtătorii de cuvânt sunt aici exclusiv est-germani. Ei aduc în primă linie, acea grupă de est-germani interesați, care au adus un plus de valoare Germaniei unificate. În al doilea rând, discursul *taz* analizează versiunea estică a vieții *oamenilor simpli*. Așa se naște în ediția dinaintea celebrării a cinci ani de la unificare, un reportaj despre cea mai îndatorată localitate a Germaniei unite- o comunitate în landul Brandenburg, fapt ce a condus la implicarea unuia dintre nenumărații consultanți vest-germani pentru a construi o instalație de purificare supradimensională. (Doar unul mai aprinde încă lumina. *taz*, 02.10.1995, 11) A doua zi după festivitate se poate citi în două reportaje, cum poporul din Vest și din unele restaurante din Est din republica unificată solemnizau seara de dinaintea celei de a cincea Zile Naționale a Germaniei (ambele reportaje au apărut sub titlul: Unitatea, observată de pe margine. *taz*, 04.10.1995, 11). Cotidianul *taz* prezintă aici în mod ironic și ridicol tensiunea dintre discursurile politice de duminică și aprecierea populației- și se distrează pe seama înclinației est-germanilor spre folclor și spre o cultură trivială:

"'Zittau înflorește!' așa scrie pe bannere. Atmosferă de sărbătoare. Piața e plină de oameni. Cârnați de căprior, bere și liber de la serviciu. Muzica plutește în aer. Se apropie trupa 'Münchener Freiheit'. Singurul concert din Germania! O paradă cu

vedetele muzicii populare! Cu Dirndl și Klaus, dansând pe masă, și alte mii mișcându-se în ritm de vals. A fost o sărbătoare de trei săptămâni, când primăria din Zittau a împlinit 150 de existență. Orașul Zittau este ca întotdeauna, liniștit, chiar și de Ziua Națională a Germaniei. Nicio petrecere, nici un invitat, nicăieri nu sunt stegulețe." (Unitatea, observată de pe margine. *taz*, 04.10.1995, 11)

Reporterul analizează mai multe secțiuni. La ghereta de fast-food își notează: "O pensionară își laudă pensia. Un șomer își laudă banii de șomaj. Pe masă stă bere la doză. Apoi se comentează: 'Șosetele roșii' iar se dau în spectacol." (Unitatea, observată de pe margine. *taz*, 04.10.1995, 11). La berărie reporterul întâlnește un bărbat, care are demisia în buzunar, și a cărui mamă, care și-a depus actele pentru ajutorul de șomaj: "Așa arată Ziua Națională a unificării Germaniei. Își imaginează cei din Germania de Vest că noi stăm acum aici toți împreună și închinăm pentru cel de-al cincilea an de la unificare?" Și de la masa vecină, reporterul aude:

"'Dacă tot ar trebui să se serbeze ceva', susține tânăra femeie, 'atunci asta ar trebui să fie ziua căderii Zidului.' Chiar și azi își amintește cu plăcere de asta, de acest sentiment, de a avea din nou un viitor. Între timp iluziile s-au rezolvat. [...] 'Schimbarea a fost necesară, nimeni nu mai vrea RDG-ul. Zittau s-ar fi prăbușit, câțiva ani mai târziu, totul ar fi fost o ruină. Acum se pot vedea peste tot case renovate', spune o femeie, 'dar să plătesc, asta nu mai pot [...] și cei mari câștigă.'" (Unitatea, observată de pe margine. *taz*, 04.10.1995, 11)

Reporterul *taz* călătorește 30 de km distanță de Zittau, spre Görlitz. Acolo "se organizează în această seară o petrecere RDG-istă cu Coca Cola și șlagăre de Chris Doerk, cei din FDJ (Uniunea Tineretului Liber German) având prioritate la intrare. Ceea ce nu este mult mai rău decât trupa Münchener Freiheit. [...] În beciul Căleștin nici nu se mai poate respira 'Serbați Ziua Unificării germane?' Asta se potrivește; grupul de bărbați nu au auzit o glumă mai bună în seara asta." (Unitatea, observată de pe margine. *taz*, 04.10.1995, 11)

3.2.4 *Der Spiegel* 1995

Aproximativ o treime din textele din secțiunea de analiză din 1995, îi transformă pe est-germani în eroii schimbării economice, care uneori deveneau simpatici ei învinși. Un altul este distant, analizează și pretinde a fi neutru. Aici se recapitulează încă o dată în mod special întâmplările legate de deschiderea granițelor și ultimele luni ale RDG-ului. În aceste texte se evidențiază că acei est-germani activiști, care au ajuns celebri, respectiv în poziții de conducere, au fost luați în derâdere- precum în seria de articole din trei părți a lui Hans Halter (*Spiegel* 40/ 1995; 41/1995; 41/1995), articole care abordează retrospectiva „anului renunificării germane”. Rareori apar analizate în discursul estic din

Spiegel, din secțiunea de analiză 1995, infrafracțiunile din RDG și plângerile multor est-germani, care s-au ocupat de asemenea infrafracțiuni - astfel relatează Durs Grünbein, care își dezvăluie doar laconic experiența sa cu poliția (Ucis în creier, de o mie de ori. *Spiegel* 41/1995), Wolf Biermann, care se revoltă de modul în care Monika Marons tratează trecutul ei cu Stasi (Încredere pierdută. *Spiegel* 43/1995) și în cele din urmă Henryk M. Broder, care-și propune o răfuială completă cu colegii din Germania de Vest și de Est, legată de proiectul socialist (Incapacitatea de a sărbători. *Spiegel* 40/1995). În afară de asta ultimul corespondent RDG-ist al ZDF-ului își prezintă tezele cărții sale *Wendestreb* (*Stresul tranziției*), în care a descris situația sentimentală est- și vest-germanilor. Despre est-germani spune el într-un articol: „Resursele personale din Est nu ajung uneori pentru a combate noi provocări, pentru a estima șansele și riscurile, pentru a le lua ca pe niște imbolduri de dezvoltare personală”. Tocmai „inteligența anterioară” ar fi din momentul tranziției “criticată în mod șocant pentru deficitele ei de calificare.” „Managerii din fosta RDG prezintă comparativ cu colegii lor din Republica Federală capacități minime de succes, o eficiență intelectuală, performanță, flexibilitate și toleranță redusă. Muncitori și angajatori est-germani (...) refuză propria răspundere.” Din această cauză, est-germanii vorbesc stresați de “cucerirea imperială de după schimbare” și de aici, că vest-germanii ar fi „mai buni autoproducători și cei mai buni în 'tehnica datului din coate’”. „Fiind supărați [...] jigniți și dogmatici aleg PDS-ul (PSD-ul), ca și cei din Berlinul de Est și mai “lipsiți de inhibiții” decât vest-germanii au pus „la dispoziție democrația”. (Înșelați a doua oară. *Spiegel* 44/1995, 42).

În timp ce viziunea patologică asupra est-germanilor a fost folosită ulterior pentru a indica fapte de violență de extremă dreapta în landurile noi (comp. Ahbe 2005; 2004), apare un text din secțiunea de analiză din 1995 despre aceste fapte violente de radicală dreapta. (Zwupp, Zwupp. *Spiegel* 40/1995). Cercetarea cauzelor recurge aici în mod complet la tezele cercetătorului despre socializare Wilhelm Heitmeyer, fără să speculeze însă că acțiunile de violență de extremă dreapta ar fi în primul rând un efect durabil a socializării prin legăturile RDG-iste.

Când est-germanii sunt numiți eroi ai schimbării în discursul din *Spiegel*, ei sunt prezentați astfel:

„Joachim Prause, bărbatul de la stația de control se uită cu o ‘anume mândrie’ la metalul în curs de răcire: un cristal mare și fără defect care s-a format din arseniură de galiu, material din care se construiesc cele mai scumpe chip-uri din lume pentru calculator. Nicăieri în Europa nu se găsește astfel de material, doar în Freiberg, landul Saxonia. Firma High-Tech are tradiție în vechiul oraș minier. Încă din 1957 produc aici muncitorii VEB (Fabrica poporului) obiecte de cristal, care scilpesc precum argintul, pe care îl scoteau străbunii din împrejurimile munților metaliferi (Erzgebirge). Astăzi tehniciana Prause, 44, este văzută ca una dintre puținii experți din lume, care deține controlul asupra acestui material greu.[...] După tranziție, rachetele sovietice au putrezit și numele Robotron suna dintr-o dată atât de

muzeistic ca Pergamon, cifra de afaceri VEB scăzând rapid față de dinainte. Însă destinul fiduciei, care a permis reducerea falimentării sutelor de fabrici din munții metaliferi, nu a fost cedată de către localnicii din Freiberg. [...] În momentul creșterii economice, în Freiberg aproape totul este ‚made in GDR’ (‘fabricat în RDG’), în afară de capitalul din Germania de Vest și de unele aparate învechite, care, după cum explică inginerul Weinert, au fost cumpărate cu mulți ani în urmă din ‚regiunea economică nesocialistă.’ (Totul e fabricat în RDG. *Spiegel* 40/1995, 154).

Perioada RDG nu apare aici ca ipotecă, ci ca resursă spirituală și materială, care asigură supraviețuirea. Schimbarea și avansarea fiduciei are efectul unei inundații catastrofale sau al unui cutremur, ale cărui efecte distrugătoare au putut fi compensate prin muncă grea, experiență și capacitatea de perseverență.

„Aparatul, denumit în limbajul tehnic electronic aparat de sudură, are o vechime de 8 ani și provine din fabrica propriului *Elektromat* Dresda. Până și astăzi acest aparat de sudură este de două ori mai rapid decât ceea ce ne oferă azi piața’, explică Ludewig mândru. Fabricii *Elektromat* i-a folosit mult prea puțin această tehnologie dezvoltată în perioada RDG-ului, iar după schimbare fabrica a fost chiar lichidată. Centrul pentru microelectronică învecinat a supraviețuit cu mari lipsuri: după ce s-a acordat sentința de lichidare (nefiind capabilă financiar de a se moderniza), firma a fost naționalizată de către conducerea landului Saxonia. [...] Ingineri și patroni ambițioși vor să readucă în față orașul tehnologic plin de tradiție, în care odată a fost descoperit aparatul fotografic monoobiectiv cu vizare directă prin obiectiv și mașina de scris portabilă- politicienii încearcă să realizeze această revenire prin pomparea subvențiilor de miliarde.” (Simțul cetățeanului și spiritul chițibușarului. *Spiegel* 40/1995, 148f)

În discursul *Spiegel* est-germanii sunt prezentați și în relații cu alții ca fiind cetățeni populari: unii dintre ei par să trezească nevoia latentă de utopii, dorința de a „reanima” „relațiile împietrite”, pentru ca să poată afirma cu vorbele oricărui gânditor care, cu câteva decade în urmă era încă *in vogă* pe scena cultural germană. În discursul din *Spiegel* din 1995, se ridică din grupul comun, denumit ca „gras” și „desfrânat”, întrucât se spune despre fiecare, că ar putea funcționa ca rebel, și astfel ca o alternativă:

“Art’otel este o replică a multicolorelor utopii, din piatră, în stil modern, poziționat între centru și orașul nou din Dresda, care a înflorit în perioada de tranziție a Germaniei în cartierul cu construcții vechi. Atunci au format activiștii ai drepturilor civile, artiștii și studenții cel mai mare cartier al perioadei de expansiune industrială rapidă din Europa, BRN (Republica Colorată din Neustadt). Conducerea provizorie ordonată a republicii promitea, ‚înafară de o relație bine echilibrată indiferent de vreme’ în mod special: o opoziție puternică împotriva speculației, a tâlhăriei chiriei, a distrugerii și a expulzării cetățenilor din BRN.’ [...] Cu tranziția au venit mai întâi neonaziștii. ‚Ei au strâns de aici totul’, povestea Schlötke, ‚o cârciumă chiar au ars-o’. ‚Puțin mai târziu s-au instalat înalți domni din Germania de Vest’, a observat Claudia Wendland. ‚Ei știau, cum trebuie să se

comporte cu tineretul, fără a fi părea conservativi’, spune fata de 22 de ani, care a lucrat câțiva ani ca și chelneriță. „Ei atât s-au linsușit, până au preluat toate magazinele. O bătălie categorică între Est și Vest are loc momentan în jurul clădirii *Raskolnikow*, care cu barurile ce se află în zonă, reprezintă una dintre cele mai îndrăgite atracții turistice în Neustadt. De mai bine de un an foști combatanți se luptă pentru clădirea din strada Böhmisch care era încă ocupată pe vremea RDG-ului. Din această cauză, un galerist vest-german ține ocupat biroul clădirii galeriei. Încă în 1992 omul a fost întâmpinat cu brațele deschise, însă de când îi forțează pe foștii combatanți din Germania de Est să părăsească clădirea, ei încearcă să-i îndepărteze pe vest-germani (Wessi). De scurtă vreme a fost tăiat curentul din *Raskolnikow*. Cârciua este închisă de două săptămâni. Cele mai multe locale din Neustadt sunt comercializate. ‘Vine un grup de turiști după altul’, hulește Claudia Wendland: ‘Vest-germani (Wessis) grași, Desfrânați, bogați, care te ciupesc de fund, când treci pe lângă ei.’” (Șnițel de porc și Eisneger ‘Înghetată ciorioi). *Spiegel*. 40/1995, 152)

Și în raportul despre actul național cu ocazia celebrării a cinci ani de la unificare, eroii est-germani și învinșii populari servesc ca suprafață de proiectare pentru nemulțumirea legăturilor federal germane:

"La cinci ani după unificare s-a sărbătorit data de 17 iunie în octombrie. Politicienii se fălesc acum în noua Republică, după zeci de ani în RDG, cu fapte eroice ale fraților și surorilor din Est ce au dus la ridicarea poporului. Ei au apărut între timp în peisaj, însă fără a scoate vreun sunet. Este și sărbătoarea lor? Și dacă este, oare ce sărbătoresc ei? (...) Majoritatea din cei 1800 de invitați de onoare reneagă datoria cetățenească. Ei sunt poporul superior." (Bucuria datoriei cetățenești. *Spiegel* 41/1995, 30f)

După ce autorul Jürgen Leinemann a descris actul național, a alocat timp galei televizate dinaintea zilei actului festiv:

"Deprimați și dând din cap, oaspeții galei s-au strecurat afară din sală. Înafară de mesajul ascuns că Zonis (zonaticii) rămân cei proști, nu au aflat nimic. (Bucuria este prima obligație cetățenească. *Spiegel* 40/ 1995, 33)

4. Discursurile estice în comparație sincronică și diacronică

4.1. Secțiunea de analiză din noiembrie 1989 până în ianuarie 1990

Următorul fragment prezintă sumativ variabilele și particularitățile discursurilor estice în lunile dintre noiembrie 1989 și până în ianuarie 1990.

Discursul *Spiegel* dezvoltă o imagine realistă a est-germanilor. Sentimentalismele, identificările și utopiile ce se regăsesc în alte discursuri, lipsesc aici. În timp ce cotidianul *SZ* prezintă deschiderea granițelor ca pe o

realizare fericită a unei normalități de mult așteptată, *F.A.Z.* accentuează dimensiunea istorică a echilibrării Germaniei ca națiune și depășirea procesului RDG-ist antisocial și nedemocratic, în timp ce *taz* privește evenimentul în raport cu democratizarea republicii și derogarea hegemoniei social-conservative, *Spiegel* prezintă întregul proces sub o altă formă. El prezintă noua unificare germano-germană nu ca pe o patrie regăsită, unită și fericită, ci ca pe o extindere a unei societăți capitaliste de consum, în care *cei mici* concurează pentru prețul produsului, pentru forța de muncă ori eficiența unui stat social, iar *cei mari* pentru afaceri profitabile. În comparație cu celelalte cotidiene, *Spiegel* identifică în est-germani diverse personaje, precum "oportunistul lipsit de dogme", "maleabilul dornic de supraviețuire" și cel ce "adoptă rapid poziție" pe care îi critică mai apoi vest-germanilor. Și mai evidențiază o caracteristică: în *Spiegel* sunt ironizați toți activiștii ai drepturilor civile, care au ajuns în timpul Revoluției pașnice renumiți și în funcții importante.

Discursul *taz* îi creionează neîncetat pe *oamenii simpli*. El nu îi prezintă ca pe niște roțițe funcționale dintr-o mașinărie, ci ca pe niște oameni, care încearcă în mod responsabil și adesea cu încăpățănare să-și creeze viața. Astfel ei apar uneori ca subjugării sistemului RDG-ist, alteori ca oameni cu puțină influență, cu o atitudine cumpătată de a privi situația. Discursul *F.A.Z.* formulează altfel acest proces. El îi prezintă pe est-germani ca pe niște prizonieri ai procesului orbiți de realitate sau ca pe niște paraziți conformiști și imorali ai unui sistem perfid care trebuie să fie luminați de către cei din Vest vis-a-vis de orbirea și atitudinea pe care o au. Discursul *SZ* furnizează dimpotrivă mai puține interpretări generale și descrieri mai detaliate ale vieții cotidiene. Est-germanii apar aici ca oameni determinați, prietenoși, deschiși până la naivitate, bineînțeles și puțin neciopliți. Însă nu există nicio îndoială că est-germanii, pe care regimul RDG-ist nu îi mai poate împiedica să fie orientați spre aceleași valori și obiective ca vest-germanii- deci, că vor fi la fel de *normali* precum publicul cotidianului *SZ*. În acest sens, discursul *SZ* este în acest moment orientat 'naiv din perspectiva teoriei încadrării societății': întâlnirea vest-germanilor cu refugiații sau vizitatorii din RDG este denumită mai mult ca o "revedre". *SZ* nu prezintă însă dacă socializarea într-o altă societate a făcut din *frați și surori* totuși oameni, care nu vor sau nu pot să fie așa ca și vest-germanii. Discursul *taz* abordează problema încă din 1989/90, problemă ce în altă parte trebuia să intre în discuție abia în decursul anului 1990: și anume întrebarea, dacă est-germanii, trăind în RDG au descoperit o influență socializatorică și astfel, dezvoltându-și o altă scară de valori și o altă atitudine decât vest-germanii. Aici se poate vedea prin exemplul reflectării îndelung exersate în Germania asupra efectelor psihice ale structurilor sociale represive, cum în sfera *taz* este învinsă prezentarea unui nou proces. În celelalte discursuri au intrat în discuție așa numitele "deformări psihice" ale est-germanilor, abia în momentul în care au început să se caute explicații cu privire

la insuccesul *avântului Est Germaniei* și absența *Unificării interne*. Situație similară a fost și în ceea ce privește un alt subiect, ceea ce a trecut discursul *taz* deja în 1989/90 pe ordinea de zi. Aici era vorba de întrebarea despre cum a fost tratată antehistoria național-socialistă în discursul antifascist din RDG. În discursul *taz* era vorba de 'optimizarea' încercărilor antifasciste. În alte discursuri, din contră, introducerea tematizării antifascismului a fost mai degrabă de natură instrumentală și îndreptată spre delegitimizarea RDG-ului.

Tonul dramatizant prin care se realizează expunerea est-germanilor în discursul *F.A.Z.* din 1989/90 este un element marcant. Aici est-germanii sunt analizați într-o oarecare măsură "de sus" și relațiile de influență și opțiunile de acțiune sunt grupate și calculate ca și la o "masă de joc". Cetățenii RDG-ului par a fi în primă fază niște oameni induși în eroare, subordonați, oportuniști, niște marionete ale SED-ului, și sunt prezentați doar în mică măsură ca fiind 'decenti', 'oameni de caracter' sau ca niște eroi. Discursul *F.A.Z.* prezintă înțelegere doar pentru victima și adversarul RDG-ului. O greutate relativ mare o reprezintă identificarea grupurilor de inițiatori în rândurile est-germanilor, precum și discuția cu privire la soarta lor. Se proiectează o scenă în care oamenii cinstiți și eroii, reduși ca număr, sunt puși într-o situație jenantă, fiind prinși pe de o parte între puterea SED, aflată în proces de restructurare și "marionetele" sale, și pe de altă parte între populația decentă și diplomată. Toate aceste relatări duc în ianuarie 1990 la anunțul unui alt "val, cel de-al doilea, de cetățeni dornici de a părăsi țara, însă de data aceasta de o anvergură catastrofală", fiind vorba chiar de un "război civil", în cazul în care SED-ul continuă să rămână la guvernare. Discursul *F.A.Z.* are aici un caracter invaziv, de mobilizare.

4.2. Secțiunea de analiză din octombrie și noiembrie 1995. Comparație sincronică și diacronică

În discursul *Spiegel* se regăsesc cinci ani mai târziu, pe lângă dezvoltările neutre, analitice și fără identificare ale est-germanilor, și o mare parte de texte în care est-germanii figurează ca fiind persoane populare, în mare măsură ca 'eroi ai schimbării'. Est-germanii apar uneori ca și învingători, adesea însă ca înviși - însă niciodată ca 'loseri'. În schimb ei sunt prezentați ca oameni în permanență interesați, inventivi și curajoși, și totuși în cele din urmă supuși condițiilor tutorelui - sub formă instituționalizată și în afară de asta, vest-germanilor (Wessis). După cum subliniază discursul *Spiegel* în secțiunea de analiză din 1995, est-germanii sunt evident o suprafață de proiectare ideală pentru critica economiei și a legăturilor autorității din Republica Federală - și pentru distanțarea de grupul comun. Autorii crescuți în Germani de est au abordat în principal, în discursul din *Spiegel* din anul 1995, critica adusă delictelor din RDG și majorității populației est-germane.

În discursul estic al *F.A.Z.* modelul de interpretare central îl reprezintă susținerea normalității. Chiar dacă politicienii din est, care au evoluat în perioada Revoluției pașnice, ar fi încă în "urmă în ceea ce privește disponibilitatea lor și capacitatea de face compromisuri", însă și aici - ca și în problemele de infrastructură și cele economice - discursul *F.A.Z.* se arată pașnic și încrezător. Problemele din est sunt, realmente, dificultăți încă nerezolvate în *totalitate*. Și discuția despre absența unei *unificări interne* se bazează în primul rând pe o constatare a lipsei clasei de intelectuali. Estul este descris și în 1995 ca având o politică de stat 'de sus' cu o privire 'de ansamblu'. Spre deosebire de 1989/90, când păreau ca o adunătură de ticăloși și eroi, acum ei sunt prezentați ca o parte a unui sistem bun, ce funcționează rațional.

Polul opus al *F.A.Z.* îl reprezintă și cotidianul *taz* în 1995, în ceea ce privește perspectiva asupra estului. În continuare *taz* analizează prezentarea est-germanilor 'de jos' și îi prezintă pe *oamenii simpli*. Însă descrierile din *taz* nu sunt aproape deloc palpitate și situația pare per total pierdută. Fascinația și utopia pe care le mai reîmprospătează textele din *taz* în 1989/90, lipsesc acum ca o completare a descrierilor estului. Ei ajung în toamna anului 1995 să fie obiectul istorizării explicite și concrete. Punctul forte al discursului *taz* este mai degrabă sciziunea dintre *sus* și *jos*.

Discursul *SZ* operează pe un 'nivel intermediar' - oarecum 'sub' nivelul politicii de stat prezentat în *F.A.Z.* și deasupra imaginii orientate alternativ din cotidianul *taz*. Reportajele analizate în detaliu furnizează o prezentare impresionantă a învinșilor și a victorioșilor tranziției din Est. Poate că discursul *SZ* are valoare și datorită faptului că au publicat tot mai mulți autori și autoare care au scris încă în vremea RDG-ului.

5. Concluzie: Discursuri și identități

Discursurile estice prezintă publicului în totalitatea lor o gamă variată de personaje: est-germanii apar ca eroi ai Revoluției pașnice sau ca niște conformiști orientați spre consum și dependenți de conducere. Ei mai apar ca aparaciki ori turnători sau chiar huligani național-socialiști, care urlă după reunificare sau răzbunare. Imediat după aceea est-germanii figurează și ca eroi ai schimbării economice respectiv, popularii ei învinșii. Ei sunt prezentați ca rebeli, care se angajează în acțiuni ilegale și pe care le pun, într-un mod inventiv, sub semnul întrebării, sau mai degrabă apar ca niște mici burghezi gen 'hopa-mitică', care încearcă să se acomodeze prin propriile metode la o lume îngustă. Noii concetățeni apar ca niște agasanți veșnic nemulțumiți care nu sunt binevoitori ori capabili de a-și asuma răspunderea și care - după cum se presupune - nu sunt în stare să prindă din zbor șansele care le bat la ușă. Ei sunt prezentați ca și niște recuzatori ai crimelor din RDG și ca produse

deformate psihic de dictatură care participă la demonstrațiile greșite și care aleg partidele necorespunzătoare.

Totuși prezentarea nu este privită pozitiv. În comparația sincronică și diacronică a discursurilor estice în secțiunile de analiză din 1989/90 și 1995 s-a evidențiat - și asta ar trebui să arate aici și colecția de texte prezentată în mod limitat - că există regularități în construirea obiectelor din corpul discursurilor estice. Chiar dacă discursurile estice se modifică comparând secțiunile de analiză din anii 1989/90 și 1995 - anumite modele, reguli ale discursului propriu-zis rămân neschimbate.

În transformarea discursului estic din *F.A.Z.* este arătat în mod explicit, ce imagine de ansamblu a Germaniei, ce element de valoare și ce identificări stau la baza întregului discurs. Germania - Republica Federală - este privită aici ca 'partea bună' și realmente ca 'ceva propriu'. RDG-ul este partea deplorabilă, ruptă și regăsită a patriei, a cărei substanță, inițial aparținătoare unei moșteniri comune, a fost deja consumată și a cărei populație manifestă o atitudine îndoielnică. Din această cauză discursul estic din 1989/90 din *F.A.Z.* a adoptat acest ton dramatizant și mobilizant, când încă nu era foarte clar în ce măsură ar mai ține și s-ar mai putea reorganiza sistemul și personalul din RDG. Și din același motiv adoptă discursul *F.A.Z.* din 1995 acest ton nedramatizant, înfrumusețînd Estul: acum, că tot este etalat și în Est sistemul 'bun', rațional și eficient, se mai necesită o recunoaștere în discursul *F.A.Z.* a unei normalități.

Și în transformarea discursului estic din *SZ* se poate recunoaște un model asemănător. Discursul empiric orientat și cu puține generalizări prezintă problemele Estului 1989/90 sub aceeași formă ca și cel din 1995. Contrastiv cu perioada din 1989/90 se arată discursul din *SZ* acum mai puțin stereotipic. El pare astfel ca discursul unor cetățeni care nu sunt ambițioși de ideologii și de o politică de stat și care vor să știe cum stau 'cu adevărat' lucrurile.

Discursul de est din *taz* rămâne pe aceeași poziție atât în criticarea relațiilor federale fundamentale, cât și privit 'de jos'. Însă când a devenit clar că multitudinea de est-germani nu avea nicio altă alternativă a modelului de trai german, ci doar o copie a ceea ce era, interesul deosebit manifestat la început a dispărut. La fel ca și în discursul estic din *Spiegel*, est-germanii funcționează acum ca exemple ale criticii unor deficite generale ale sistemului. În expunerile din *Spiegel* din 1995 est-germanii nu sunt priviți ca fiind niște simpatizanți. Ei sunt folosiți aici ca un mijloc pentru scopul de a sublinia critica de durată a prezentului fără identitate și suveran, aceasta fiind defapt trăsătura discursului *Spiegel*.

Aceste variante și invarante ilustrează, că discursurile de est nu sunt doar 'ilustrări ale realității', ci și ale *identităților* persoanelor implicate în discurs. Expunerea Estului este parte din discursurile identității concurente vest-germane. Din această cauză în unele discursuri, est-germanii apar ca fiind mulțumiți, iar în altele ca fiind nemulțumiți, în unele moderni, în altele

demodați, ei sunt prezentați uneori ca rebeli, alteori ca decenti, fiind deja implicați în economia de piață, sau mai degrabă 'înapoiați', ca oameni care acceptă democrația ori ca cei care 'încă nu au înțeles-o complet'. Nu este sub nici o formă de mirare, că raportul dintre discursurile ce privesc identitatea și alteritatea oamenilor este astfel expusă. Astfel de raporturi se regăsesc și în contexte mai ample, precum, spre exemplu, în descrierea germană a Estului ca fiind o "imagine rafinată și o țară de vis" (Wippermann 2007). Oricum relevant este faptul că în Germania începând cu anul 1990 s-a dezvoltat o constelație, în care discursurile alterității a majorității vest-germane s-au subordonat discursului identității minorității est-germanilor.

Această constelație s-a născut (vezi alineatul 1), deoarece transformarea RDG-ului de odinioară s-a transformat în Germania de Est prin transmiterea structurilor și valorilor germane. Această rampă de dezvoltare, raporturile ample dintre populația Germaniei și fosta RDG (4:1) și votul cetățenilor din RDG din anul 1990 au condus la faptul, că transformarea Estului a fost dirijată de autoritățile vest-germane și de către specialiști și că unele generații de de specialiști din RDG au fost substituiți acestui proces și retrogradați din funcții. Similar a fost procesul și în sistemul mass-mediei. Vest-germanii au schițat adesea imaginea dominantă din anii 1990 a est-germanilor și a experiențelor lor din RDG, precum și din republica reunificată. Experiențele și percepțiile est-germanilor au fost excluse în mare măsură și altele ale vest-germanilor au fost impuse ca normă. De aceea "miturile justificate" dominau sensul psihologiei sociale (Zick/ Küpper 2006). Identitățile formate în timpul războiului rece și în stadiul existenței unui stat dublu concurent au marcat, deci și după 1990 discuția cu privire la o identitate germană. Însă viziunea vest-germanilor era acum considerată ca fiind unic-valabilă, în timp ce viziunea celorlalți germani încerca să se profileze pe un "discurs impropriu", precum și pe -unul profesionist, "alternativ și marginalizat" (Ahbe 2003, 919f). Exprimându-ne în mod metaforic, acum la 40 de ani de națiune divizată, se necesită o evaluare a celorlalți ani, respectiv a celor 40 de divizare a amintirilor poporului. După ce în Germania de Est din perioada RDG-ului nu au existat o presă internă care să descrie evenimentele petrecute în acea perioadă, nu va exista nici după înlăturarea dictaturii și a cenzurii.

Chiar dacă în relatările din discursurile estice au fost implicați mereu autori și autoare- oameni, care au ajuns din RDG în Republica Federală fie prin fugă, fie prin părăsirea legală a țării ori prin unificarea celor două state în 1990, nu apare nici o schimbare în constatarea, că discursul dominant despre est-germani, este defapt unul vestic. Relațiile dintre actorii vest- și est-germani în discursurile estice sunt descrise printr-o metaforă de către Siegfried Jäger. Acesta descrie mișcarea și dezvoltarea discursurilor ca "desfășurări sau râuri ale unor rezerve de cunoștințe sociale prin timp" (Jäger 1999, 158). Având în vedere această constatare, s-ar putea sintetiza raportul dintre vest- și est-

germani în discursurile estice ca al paznicilor ecluzelor și ale vaselor sale: portarii ecluzelor- conducerile redacțiilor vest-germane au decis *cine* din grupul autorilor est-germani își putea mânuși vechele în curentii gândurilor publicate, *ce* descrieri, interpretări și aprecieri vor fi publicate, deci ce autodescrieri est-germane trebuiau evidențiate și validate. Și au introdus autori est-germani, care erau cunoscuți ca victime respectiv ca opozanți ai RDG-ului și ca și critici în rândul populației est-germane, ai părerilor și comportamentului populației. Astfel atacurile dure împotriva RDG-ului, a cărei populație majoritară era apolitică și doar o minoritate era pro-socialistă, erau expuse în special de către autori est-germani. - Pe de altă parte purtătorii de cuvânt est-germani au intrat în rolul experților numai în ceea ce privea abordarea temelor estice. Această constelație instalată după 1990 nu a fost o fază de tranziție, ci formează o structură de autorefacere. La sfârșitul anilor '90 a promovat și abilitat prima generație de jurnaliști est-germani, experți în științele sociale și istorici contemporani prin mentorii și șefii profesionalizați din Germania de vest, infuențând acum. În această privință, întrebarea dacă funcționarii au provenit din est sau din vest, pierde din însemnătate. Nu se mai discută în anii ce urmează de proveniența lor, ci mai degrabă de identificare, după ce valori și istorisiri se orientează noii profesioniști.

Dacă se face referire la analiza scenei de la constructor la construcție, atunci se pune problema relevanței pe care ar putea-o avea discursurile estice prezentate aici pentru cei descriși. În fond, presa supraregională din Germania are un impact relativ redus în noile landuri, decât în cele vechi. Mai mult, discursurile estice ale acestor prese au o influență asupra vieții est-germanilor. Deoarece pe de o parte aceste patru mari prese media conduc la formarea unei opinii. Modelele lor sunt preluate de mass-media regională estică și 'prelucrate' în funcție de necesitățile lor. Pe de altă parte, însă existența miturilor justificate nu au fost expuse doar de presă, ci și cu ajutorul întregului discurs al societății și al actorilor din sfera lui, implicați în politică, conducere, educație și științe politice. Și în cele din urmă se regăsesc modele de analiză valabile - în parte banale- nu numai în discursurile estice, ci și în cele mai îndepărtate domenii, ca de exemplu în emisiuni de conduită, emisiuni sportive, în critica literară sau arhitecturală și multe altele. Însemnătatea legăturilor de tensiune construite prin intermediul discursului estic este descrisă de etnologul american Dominic Boyer, care a funcționat în domeniu de cercetare din Berlinul odinioară divizat. El spunea despre est-germani: "De remarcat este faptul că, cea mai mare traumă a lor nu a fost prăbușirea RDG-ului și a lumii ei, ci descoperirea, că descrierea oficială a RDG-ului de după perioada de tranziție a fost redusă la un lagăr disciplinar și locuitorii ei, prizonieri jalnici. (Boyer 2006, 701)

Psihologia orientată pe narare cercetează cum meta-povestirile sau povestirile conducătorilor istorici, care sunt prezente în discursurile din politică, mass-media, artă și științe, influențează descoperirea identităților personale,

cum întipăresc conținuturi și forme ale autoprezentărilor individuale (comp. Ahbe 2001;2006;317-322). Conexiunile dintre discursuri și identități prezentate aici îl aduce pe Kenneth Gergen în poziție centrală:

"[...] fiecare dintre noi trăiește într-o anumită poveste, da, este o construcție a acelorași- povestiri despre poporul nostru, despre cultura noastră, regiune, familie și multe altele. Aceste povestiri istorice folosesc ca și fond pentru dobândirea identității morale pentru interiorul unor colective relevante. (...) Capacitatea mea de a cere în prezent o identitate morală, este în strânsă legătură cu relațiile mele vis-a-vis de relatările despre trecut." (Gergen 1998, 199)

Lucrarea care a fost prezentată aici a împărtășit o primă impresie, și anume, sub care constelația a discursului' au trăit est-germanii în 1990 și cum au trebuit aceștia să își găsească o nouă identitate.

Bibliografie